

İZMİR'DE İZ BIRAKMIŞ ÖNCÜ KADIN YAZARLAR

İzmir, Selanik'le birlikte bir dönem özellikle İstanbul'dan, saltanattan uzak olmayı avantaja çevirmiş ve pek çok bakımdan İstanbul'u beslemiş bir şehirdir. Güçlü bir basın tarihiyle birlikte fikir ve sanat tarihimize, kültür hayatımıza yön veren önemli isimleri vardır. Bunlar arasında İzmir'i pek çok şehir içerisinde öne geçiren ve İzmir'in demokratik hayatında küçümsenmeyecek katkıları olan kadınlar da yer almaktadır. İzmir'de hemen İkinci Meşrutiyet öncesinde başlayan ciddi anlamda bir kadın hareketliliği dikkati çekmektedir. Kadınlar sosyal yardım kuruluşlarında aktif rol almışlar, siyasete atılıp önemli bir mücadele içinde var olmaya çalışmışlardır. Bu çalışmanın amacı basın, siyaset, edebiyat, eğitim, sağlık gibi pek çok alanda yer alarak ülkenin demokratikleşmesine önemli katkıda bulunmuş, hiç tereddütsüz "örnek hayatlar" olarak niteleyebileceğimiz isimleri etraflı bir şekilde ortaya koymaktır.

Editör: Şerife ÇAĞIN

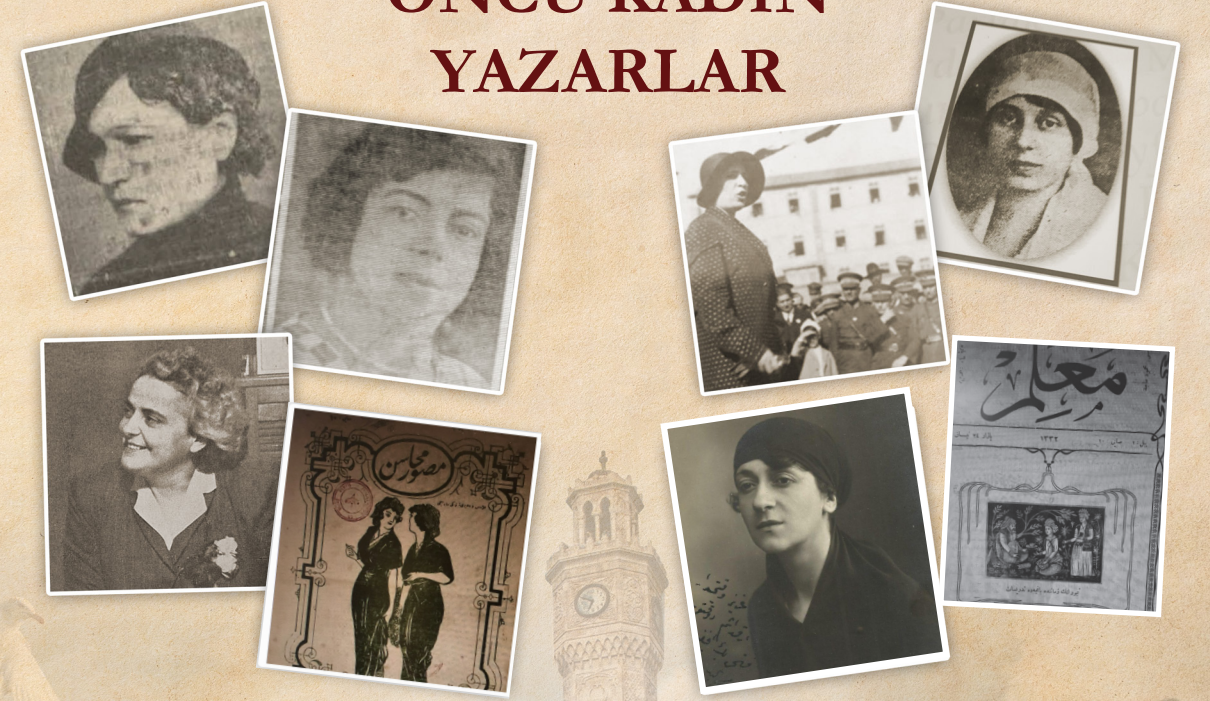
İZMİR'DE İZ BIRAKMIŞ ÖNCÜ KADIN YAZARLAR

2021

Ege Üniversitesi Yayınları
Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 8

İZMİR'DE İZ BIRAKMIŞ ÖNCÜ KADIN YAZARLAR

Evliyazade Naciye
Evliyazade Makbule
Hatice Baise
Hadiye Hümeysra
Cevriye İsmail Uyum

Hasene Nalan
Benal Nevzat Arıman
Rebia Arif Bilgin
Nezihe Muhiddin
Vedide Baha Pars

Editör
Şerife ÇAĞIN

Ege Üniversitesi Yayınları
Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 8

İZMİR'DE İZ BIRAKMIŞ ÖNCÜ KADIN YAZARLAR

Editör
Şerife ÇAĞIN

İzmir, 2021

İZMİR'DE İZ BIRAKMIŞ ÖNCÜ KADIN YAZARLAR

Editör
Şerife ÇAĞIN

ISBN: 978-605-338-325-3

Ege Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 19.12.2019 tarihli kararı ile basılmıştır.

© Bu kitabın tüm yayın hakları Ege Üniversitesi'ne aittir. Kitabın tamamı ya da hiçbir bölümü yazarının önceden yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla kaydedilemez, basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak olarak gösterilebilir. Eserin bilim, dil ve her türlü sorumluluğu yazarına / editörüne aittir.

T.C. Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679

Baskı Tarihi: Eylül 2021

Basım Yeri: Ege Üniversitesi Rektörlüğü Basımevi Müdürlüğü
No: 172/134 Kampüs içi / Bornova, İzmir
Tel : 0232 311 18 19
e-mail : bsmmd@mail.ege.edu.tr

Şerife Çağın
İzmir'de İz Bırakmış Öncü Kadın Yazarlar
İzmir: Ege Üniversitesi, 2021.
312 s.; 16,5x24 cm. tab., şek., res.
Ege Üniversitesi Yayınları Kadın Sorunları Uygulama
ve Araştırma Merkezi Yayın No: 8
809.89287 dc20 – Dewey
Kadın yazarlar -- İzmir
Edebiyat -- Kadın -- İzmir
Yazarlar, kadın -- İzmir

Ömrünü İzmir araştırmalarına adanmış kıymetli hocamız
Prof. Dr. Ö. Faruk HUYUGÜZEL'e minnetle..

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	VII
Ö. Faruk Huyugüzel İzmir'in İlk Kadın Yazarlarına Dair Yeni Bilgiler	1
Sabahattin Çağın İzmir Basınının İlk Kadın Yazarı: Evliyazade Naciye	15
Fatih Alper Taşbaş Matbuat Âleminde Kadın Olarak Var Olmak: Evliyazade Makbule.....	29
H. Harika Durgun İzmir Basın Tarihinde <i>Muallim</i> Dergisi ve Hatice Baise.....	53
Özlem Nemutlu <i>Ahenk</i> ve <i>Yeni Şark</i> Gazetelerindeki Hikâye ve Romanlarıyla Hadiye Hümeysra.....	75
Dilek Yardım Bir Gazetenin Sahibi ve Başyazarı Olarak Cevriye İsmail Uyum.....	95
Yasemin Mumcu Sağlık Cemiyetlerinin Gönüllü Emekçisi, Aydın Bir Kadın Yazar: Hasene Nalan	131
Burcu Çakın Erdağ İzmir'in İlk Kadın Milletvekili: Benal Nevzat Arıman	157
Asuman Gürman Şahin-Şerife Çağın <i>Yeni Asır</i> Gazetesi'nin Kadın Romancısı: Rebia Arif Bilgin	187

Burcu Uşaklı Sandal

Nezihe Muhittin'in İzmir Gazetelerindeki Hikâye ve Romanları 215

Asuman Gürman Şahin

İzmir'de Örnek Bir Eğitimci: Vedide Baha Pars'ın
Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri..... 237

Şerife Çağın

Vedide Baha Pars'ın Süreli Yayınlardaki Yazıları..... 261

ÖNSÖZ

Bir şehrin fikir, sanat, kültür tarihine önemli katkılar sunmuş isimlerine yönelik çalışmalar kuşkusuz insanda, içinde yaşadığı mekâna karşı güçlü bir aidiyet duygusu uyandırmaktadır. Şehir, sadece nüfustan, rakamlardan ibaret bir kalabalığı ifade etmez. Bir yere şehir diyebilmemiz için oranın bir kimliğinin, bir hikâyesinin, değerlerinin olması gerekir. Pek çok şey unutulup gidiyor veya zamanla anlamını kaybediyor, fakat bir mimar, bir ressam, bir şair, roman yazarı, kültür adamı, bir müzisyen o şehrin tanıtımında, ön plâna çıkmasında birinci derecede rol oynayabiliyor. Bunun için şehir kimliğine katkı sağlayan değerlere sahip çıkmak gerekir. O zaman çocuklarımız, gelecek nesiller de yaşadıkları şehre sevgi ve hürmetle, güçlü bir aidiyet duygusuyla bağlanırlar.

İzmir üzerine yapılan çalışmalarda genelde İzmir'in konumu, yumuşak iklimi, kozmopolit yapısı, başka şehirlere göre daha demokratik, özgürlükçü atmosferi, Kurtuluş Savaşı'nın sembol şehri olması gibi pek çok ayırıcı özelliğinden bahsedilir. Aynı zamanda göç alan bir şehir olarak İzmir'in, insanları zamanla değiştirip kendisine benzettiği üzerinde de durulur. İzmir, Selanik'le birlikte bir dönem özellikle İstanbul'dan, saltanattan uzak olmayı avantaja çevirmiş ve pek çok bakımdan İstanbul'u beslemiş bir şehirdir. Güçlü bir basın tarihiyle birlikte fikir ve sanat tarihimize, kültür hayatımıza yön veren önemli isimleri vardır. Bunlar arasında İzmir'i pek çok şehir içerisinde öne geçiren ve İzmir'in demokratik hayatında önemli katkıları olan kadınları da yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı, İzmir'de İkinci Meşrutiyet'ten önce başlayarak gerek sosyal yardım kuruluşlarındaki aktif görevleriyle gerekse basında ses getiren yazılarıyla demokratik, eşitlikçi bir cemiyet hayatı için kadınları bilinçlendirmeye çalışan, hiç tereddütsüz "örnek hayatlar" olarak niteleyebileceğimiz isimleri etraflı bir şekilde ortaya koymaktır.

Öncelikle, ömrünü neredeyse İzmir'in gazete ve dergi sayfalarında unutulmuş isimlerini ortaya çıkarmaya adanmış olan Prof. Ö. Faruk Huyugüzel'in bu çalışmadaki katkılarından kısaca bahsetmeyi kendime borç biliyorum. Prof. Dr. Ö. Faruk Huyugüzel, pek çok çalışmasının yanında İzmir basın tarihi, İzmir fikir ve sanat adamları üzerine ortaya koyduğu uzun soluklu çalışmalarıyla yaşadığı şehre vefa duygusuyla bağlanmış ve eserleriyle bunu kanıtlamış önemli bir bilim adamı, şehir tarihçisidir. Bizler öğrencileri olarak hocamıza hep gıptayla baktık. Çünkü hocamızın bir karınca misali, pek çoğu eski yazılı gazete ve dergilere gömülerek gerçekleştirdiği çalışmalar onu çabucak şöhrete ulaştırmaktan çok uzaktı. Adı sanı unutulmuş isimlerin, eserlerin peşine takılmak pek çok araştırmacıya külfetli, kimi zamanda füzuli bir çaba gibi gözükebilir. Küçük küçük ipuçlarını ilmek ilmek örmesi ve lisans öğrencilerinden doktora öğrencilerine kadar verdiği her bir tezle ortaya çıkacak

büyük eserin bir eksiğini tamamlamaya çalışması gerçekten bizde hep hayranlık uyandırdı. Bu geniş çaplı çalışmanın ortaya çıkma sürecinde hocamızın emeği büyüktür. Hocamızın alfabetik sıraya göre düzenlenmiş *İzmir Fikir ve Sanat Adamları 1850-1950* kitabının farklı sayfalarında yer alan, İzmir'in kültür hayatına katkı sağlayan kadın yazarlarla ilgili daha bütünlüklü bir çalışma, düzenlediğimiz bir sempozyumda kendileri tarafından bildiri olarak sunulmuştur. 8 Mart 2019 tarihinde Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin (EKAM) faaliyeti olarak hazırlamış olduğumuz "Türk Kültürü ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu"nda hocamız "İzmir'in İlk Kadın Yazarları" başlıklı bir bildiri sunmuş ve bu bildiri, Ege Üniversitesi Yayınları arasından çıkmış olan *Türk Kültürü ve Edebiyatında Kadın* kitabında yayımlanmıştır. Söz konusu çalışma, aynı zamanda bu kitabımızda (*İzmir'de İz Bırakmış Öncü Kadın Yazarlar*) bölüm yazarı olan akademisyenlerin katkılarıyla Ege Üniversitesi'nde başlattığımız bir araştırma projesine dönüşmüştür.* Proje devam ederken yine Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 8 Mart 2021'de "İzmir'in Tarihte İz Bırakan Öncü Kadın Yazarları" başlıklı bir sempozyum daha düzenlenmiştir. Bu sempozyum Ö. Faruk Huyugüzel'in "İzmir'in Öncü Kadın Yazarları Üzerine Yeni Bilgiler" başlıklı açılış bildirisiyle birlikte bu kitabımızda yer alan diğer başlıkları kapsamaktadır.

Hocamızın ve bu kitaba yazılarıyla katkı sağlayan araştırmacıların çalışmaları gösterdi ki İzmir'de, Cumhuriyet'ten epey önce ciddi anlamda kendini gösteren bir kadın hareketliliği başlamış ve kadınlar zaman içerisinde güçlenerek sosyal yardım kuruluşlarında, basında, siyasette seslerini duyurur hale gelmişlerdir. Ortaya çıkan malzemeden anlaşıldığı üzere, kadın çalışmalarında İstanbul'un yanı sıra İzmir, Selanik gibi şehirler başta olmak üzere diğer şehirler üzerinde de durulmalı ve özellikle süreli yayınlar bu açıdan incelenmelidir. Burada müstakil olarak ele alınan her ismin, kitap bir bütün olarak okunduğunda aslında önemli bir bütünün parçası olduğu ve bu isimlerin çoğu zaman ortak faaliyetler içerisinde hareket ettikleri anlaşılabacaktır. Kitapta yer alan yazıların içerikleri şöyledir:

"İzmir'in İlk Kadın Yazarlarına Dair Yeni Bilgiler" yazısında **Ö. Faruk Huyugüzel**, *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)* kitabında ve "İzmir'in İlk Kadın Yazarları" makalesinde ortaya koyduğu isimlerin dışında yeni pek çok kadın yazardan bizleri haberdar etmektedir. Huyugüzel'in yazısından İzmir basınında kadınların yazılarına ilk defa yer veren, hatta kadınlara mahsus bir bölüm açan ilk gazetenin Bıçakçızade Hakkı'nın Sultan II. Abdülhamit

* Son üç yazı dışında bu kitapta yer alan bölümler "İzmir'in Öncü Kadınları" başlıklı SGA-2020-22301 numaralı Ege Üniversitesi, BAP projesinden alınmıştır.

döneminde çıkardığı haftalık *İzmir* gazetesi olduğunu öğrenmekteyiz. Yine İzmir basınında ilk defa imzası görülen kadın yazarın Evliyazade Naciye olduğu belirtilerek kardeşi Makbule ile birlikte 1906'dan itibaren haftalık *İzmir* gazetesinde yazılarına yer verildiğine dikkat çekilmektedir. II. Meşrutiyet döneminde ise kadın yazılarının sayısının arttığı, *İttihat* gazetesinde feminizm üzerine yazıların çıktığı, *Anadolu* ve *Köylü* gazetelerinde kadın imzalarının görüldüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca Huyugüzel, bu dönemde İzmir'de İstanbul ve Selanik'te olduğu gibi doğrudan doğruya kadınlara hitap eden bir dergi çıkmamakla birlikte Hatice Baise Hanımın etkisinin hissedildiği 1916'da çıkan *Muallim* dergisinin bir nevi kadın dergisi sayılabileceğini belirtir. Kadın hakları ve kadınların sosyal ve siyasî hayata girmesi konularında 1920 ve 30'lu yıllardaki İzmir basınındaki tartışmalara da yer veren Huyugüzel, Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınlara sosyal ve siyasî hakların verilmesi konusunda Bıçakçızade Hakkı'nın nasıl bir mücadeleye girdiğini anlatır. Daha önceki çalışmalarında tespit ettiği isimlerin dışında bu yazısında, Benal Nevzat'ın kardeşleri Menije ve Mutaahhare Nevzat Hanımlar, Şekure Sacit, Ayşe Pertev Hanım, Nezihe Muhittin, İffet Evin gibi isimler üzerinde durulur ve dergilerde kadın takma adı kullanan erkek yazarlardan veya takma ad izlenimi uyandıran kadın isimlerinden söz edilir. İzmir basınında kadınların ne zaman yer almaya başladığına dair önemli bilgiler vererek daha sonra İzmir basınındaki kadın hareketliliğini ele alan hocamızın bu yazısı da kuşkusuz diğer çalışmalarında olduğu gibi pek çok araştırmacı için çıkış noktası olacaktır.

Ö. Faruk Huyugüzel'in tespitlerine göre Evliyazade Naciye, kardeşi Makbule ile birlikte İzmir'in ilk kadın yazarlarıdır. İzmir'in ünlü ve zengin ailelerinden olan Evliyazadelere mensupturlar. Naciye Hanım, Demokrat partinin lideri Adnan Menderes'in eşi Fatma Berin Hanım'ın annesidir. **Sabahattin Çağın** "İzmir Basınının İlk Kadın Yazarı: Evliyazade Naciye" başlıklı yazısında özel derslerle çok yönlü olarak yetişmiş Naciye Hanım'ı etraflı olarak ele almıştır. Naciye Hanım, kardeşi Makbule Hanım'la birlikte II. Meşrutiyet devrinde İzmir'de tiyatro oyunlarını ve film gösterilerini izleyerek o gün için cesur sayılan davranışlarıyla kadınlara örnek olmuşlardır. Naciye Hanım, ayrıca İzmir'deki tiyatro faaliyetlerine destek olmuş, İzmirli tiyatro kumpanyaları onun himayesinde kadınlar için Karşıyaka'da oyunlar sergilemiştir. 1906'dan itibaren eserlerine rastlanan Naciye Hanım kadın sorunlarını ele alan, kadınları harekete geçirmeye yönelik yazılar kaleme almıştır. Naciye Hanım ve Makbule Hanım diğer İzmirli kadınlarla birlikte 1909'da İzmirli kadınlara bıçkı dikiş eğitimi vermek üzere bir dernek kurarlar. Bu derneğin başına da Naciye Hanım getirilir. Kadınları bir araya getirmesi ve kız çocuklarının istikbalini dert edinmesi bakımından bu dernek faaliyeti önemlidir.

Atatürk'ün dışişleri bakanlığını yapan Tevfik Rüşdü Aras'ın eşi ve Demokrat Parti dışişleri bakanlarından Fatin Rüşdü Zorlu'nun kayınvalidesi olan Makbule Hanım da ablası gibi feminist görüşle yazılar kaleme almış, kadınların, kız çocuklarının iyi bir eğitim alarak toplum hayatında söz sahibi olmaları, çalışma hayatına katılmaları için mücadele vermiştir. **Fatih Alper Taşbaş** "Matbuat Âleminde Kadın Olarak Var Olmak: Evliyazade Makbule" başlıklı yazısında II. Meşrutiyet'ten önce yazmaya başlayan Makbule Hanım'ın, basın hayatında kadının etkili bir şekilde yer alması konusunda verdiği mücadeleyi ve İzmir kadın yazınındaki öncü rolünü etraflı bir şekilde incelemiştir.

H. Harika Durgun "İzmir Basın Tarihinde *Muallim* Dergisi ve Hatice Baise" başlıklı yazısında, 1915-1918 yılları arasında İzmir'de yayımlanmış olan *Muallim* dergisi ve derginin çıkmasında önemli rol oynayan Hatice Baise Hanım üzerinde durmaktadır. Yazıdan *Muallim* dergisinin kadın yazarları desteklemesiyle İzmir basın tarihinde özel bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hatice Baise ile birlikte pek çok kadının yazar kadrosunda yer alması ve erkek yazarların da kız çocukları ve kadınlar üzerine yazılar kaleme alması, derginin çıktığı savaş yılları düşünüldüğünde kayda değer yeniliklerdir. Durgun'un tespitlerine göre Hatice Baise; İstanbul'da *Kadınlar Dünyası*, İzmir'de *Musavver Mehasin* ve özellikle kendi çabasıyla çıkan *Muallim* dergilerinde şiir, mensur şiir tarzında edebî türlerle birlikte güncel konularla ilgili kaleme aldığı yazılarla da II. Meşrutiyet dönemi İzmir'inin önemli kadın yazarları arasında yer almıştır.

Özlem Nemutlu "*Ahenk* ve *Yeni Şark* Gazetelerindeki Hikâye ve Romanlarıyla Hadiye Hümeýra" başlıklı yazısında Cumhuriyet'ten önce yazı faaliyetine başlamış olan İzmir'in ilk kadın hikâye ve roman yazarlarından Hadiye Hümeýra'yı ele almıştır. Nemutlu'nun tespitlerine göre Hadiye Hümeýra'nın Cumhuriyet'ten önce ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında İzmir'in önemli gazetelerinden *Ahenk*'te ve İstanbul'da çıkmakta olan *Yeni Şark*'ta pek çok hikâyesiyle birlikte üç romanı yayımlanmıştır. Genelde günlük, hatırat ve mektup teknikleriyle kaleme alınan bu eserlerde anlatıcının çoğu zaman kadın ve yazar olmasına, kişilerin kültürlü olmalarına, güzel sanatlarla ilgilenmelerine dikkat çekilmiştir.

1920-1930 yılları arasında *Ahenk* gazetesini çıkaran Cevriye İsmail Uyum, Cumhuriyet'ten önce İzmir'de gazete sahibi tek kadındır. **Dilek Yardım** "Bir Gazetenin Sahibi ve Başyazarı Olarak Cevriye İsmail Uyum" başlıklı yazısında Cevriye İsmail'in bu yönünü vurguladıktan sonra fikrî ve edebî yazılarını bütünlüklü bir şekilde ele alır. Cevriye İsmail, Yardımcı Hemşireler Cemiyeti, Türk Mallarını Koruma Cemiyeti, Veremle Mücadele Cemiyeti, Himaye-i Etfal Cemiyeti ve İzmir Yardım Sevenler Cemiyetinde önemli

görevler almıştır. 1923'te kendisi tarafından kurulan Yardımcı Hemşireler Cemiyeti, İzmir'de ilk kadın hareketi olmasıyla ayrı bir öneme sahiptir. Kuruluş amacı kimsesiz, düşkün kadınlara ve genç kızlara yardım etmektir. Cemiyet bünyesinde kadınlara iş bulmak, kimsesiz genç kızların eğitimi ve bakımını üstlenmek gibi faaliyetlerle ön plana çıkan bir de Sanat Evi kurulmuştur. 1930 belediye seçimlerinde Serbest Fırka'dan Rebia Arif'le birlikte belediye meclis üyeliğine aday gösterilen Cevriye İsmail, 1938 ve 1942 belediye seçimlerinde CHP'den belediye meclis üyesi seçilmiştir. Yazılarında, genellikle kendisinin de dahil olduğu sosyal yardım kuruluşları, ideal Türk kadınının hususiyetleri, çocuk yetiştirme, toplum düzeni, muhtaçlara yardım, iktisat, ilerleme gibi meseleleri ele almıştır. Özellikle kadınlarda bir zihniyet değişikliğinin gerçekleşmesi için mücadele veren Cevriye İsmail özgür düşünceye, kadın haklarına ve kadının sorumluluklarına yoğunlaşmış, bunun yanında pek çok sosyal yardım kuruluşunda görev alarak bu kuruluşlar konusunda halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır.

Cevriye İsmail, Benal Nevzat ve Rebia Arif'le birlikte 1930 belediye seçimlerinde İzmir'de siyasete dahil olan kadınlardan önemli bir isim de Hasene Nalan'dır. "Sağlık Cemiyetlerinin Gönüllü Emekçisi, Aydın Bir Kadın Yazar: Hasene Nalan" başlıklı yazısında **Yasemin Mumcu**, Hasene Nalan'ın bu yönüyle birlikte yardım cemiyetlerindeki rolü ve edebî kimliği üzerinde de durmuştur. İzmir Verem Mücadele Cemiyeti'nin idare heyeti içinde yer alan Hasene Nalan'ın cemiyetin yayın organı olan *Sıhhi Cidal*'de yazıları yayımlanır. Üyeleri içerisinde Hasene Nalan'ın da bulunduğu bir diğer cemiyet ise Yardımcı Hemşireler Cemiyeti'dir. Cevriye İsmail tarafından kurulan ve faaliyetlerine 1923'te başlayan cemiyetin İzmir'de ilk feminist hareket olduğu söylenmektedir ki bu bilgi, kadınların bilinçlenme ve farklı alanlarda söz sahibi olma süreci düşünüldüğünde önemlidir. Cevriye İsmail ve Rebia Arif'le birlikte Hasene Nalan'da dikkatimizi çeken ortak bir özellik bu kadınların çocuk eğitimine verdikleri önem ve mukaddes bir vazife olarak gördükleri anneliğe önemli bir değer atfetmeleridir. Onlara göre haricî hayatta aktif olması arzu edilen kadın, aile hayatındaki rolünü de ihmal etmemelidir. Hasene Nalan aynı zamanda Rebia Arif, Benal Nevzat, Handan Sermet Hanım'la birlikte 1931'de kurulan Tokadizade Şekip'in başkanı olduğu İzmir Edebiyat Derneği'nin de kadın üyeleri arasındadır. Mumcu yazısında, Hasene Nalan'ın siyasî ve sosyal yazılarıyla birlikte *Ahenk* gazetesi ve *Muallim* dergisinde tespit ettiği edebî yazılarını da ayrıntılı olarak ortaya koymuştur.

Burcu Çakın Erdağ "İzmir'in İlk Kadın Milletvekili Benal Nevzat Arıman" başlıklı yazısında kadın siyaset tarihinde önemli bir isim olan Benal Nevzat Arıman'ı bütün yönleriyle ele alır. Benal Nevzat'ın Arapça ve Farsça

bilgisiyle birlikte Fransızca ve Rumca'yı iyi derecede konuşabildiği de belirtilir. O, 1923'te mezun olup yurda döndükten sonra Türk Hava Kurumu, Kızılay, Tüberküloz Derneği ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi pek çok sivil toplum kuruluşunda çalışmış ve İzmir'de önemli bir kadın hareketi olarak faaliyet göstermiş olan Yardımcı Hemşireler Cemiyeti'nde Cevriye İsmail ve Hasene Nalan'la birlikte görev almıştır. 1926'da CHF'nın ilk kadın üyesi olur. 1930 belediye seçimlerine katılarak Hasene Nalan'la birlikte İzmir Belediye Meclisi'nin ilk kadın üyeleri arasında yer alır. 1935 seçimlerinde ise İzmir'in ilk kadın milletvekili adayı gösterilerek on sekiz kadın milletvekili arasında ismini yazdırmış ve 1950'ye kadar dört dönem bu önemli görevde bulunmuştur. Bu yazıda İzmirliilerin "Bizim Kız" diye benimsedikleri Benal Nevzat'ın siyasî hayatı, özellikle kadın, çocuk ve Atatürk üzerine kaleme aldığı yazılarıyla birlikte şiir tiyatro ve hikâyeleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Asuman Gürman Şahin ve Şerife Çağın tarafından kaleme alınmış olan "*Yeni Asır* Gazetesinin Kadın Romancısı: Rebia Arif Bilgin", kitapta üzerinde durulan kadınlar içerisinde roman tefrikalarıyla ön plâna çıkmış bir ismi konu edinmektedir. *Yeni Asır* ailesinden olan Rebia Arif, Mübadele'yle Selanik'ten İstanbul ve İzmir'e gelip Türkiye'de kadın hareketlerine ivme kazandıran isimlerden biridir. Ekim 1930'da gerçekleşen belediye seçimlerinde İzmir'in ilk kadın milletvekili Benal Nevzat, bir dönem *Ahenk* gazetesini çıkaran Cevriye İsmail, sağlık kuruluşlarında aktif rol alan Hasena Nalan gibi siyasete atılan kadınlar arasında Rebia Arif de vardır. Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde *Yeni Asır*'ın Selanik ve İzmir yıllarında roman tefrikalarıyla göze çarpan yazarın eserlerinde güçlü, aktif, serbest tabiatlı, sosyal ve millî meseleler karşısında duyarlı, girişimci kadın tipleri özellikle vurgulanmaktadır. Yazarın kurguladığı kadınlar Atatürk devrinin ruhunu yansıtmaları bakımından önemlidir. Yeni meslekler içerisinde rol-model oluşturacak kadın tipleri yaratması, büyük ölçüde onu geleneksel kadın edebiyatında ayrı bir yere koyacaktır. Rebia Arif'in bu yönü şöyle belirtilmiştir: "Ataerkil bir düzen içerisinde gazeteci-yazar ve mühendis-pilot, doktor, sanatçı kadınlar yaratarak reel hayatta yeni yeni görülmeye başlayan girişimci kadınları bir bakıma teşvik etmiş ve Cumhuriyet'in kazanımlarını uygulama alanına sokmaya çalışmıştır."

Burcu Uşaklı Sandal, "Nezihe Muhittin ve İzmir Gazetelerindeki Hikâye ve Romanları" başlıklı çalışmada, kadınların siyasî haklarını elde etme konusunda önemli mücadeleleriyle tanınan ve sanatın çeşitli alanlarında eserler ortaya koymuş olan Nezihe Muhiddin'in daha önceki çalışmalarda yer verilmeyen İzmir basınındaki roman ve hikâyelerini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tefrika edilen *Gözü Çöplükte Kalanlar* romanında erkek egemen dünyada şair olarak var olmaya çalışan bir kadının

mücadelesi anlatılır. Bu romanın dikkat çekici bir yönü de postmodern anlatılarda sıkça karşılaşılan büyülü gerçekçi ve fantastik unsurlar barındırmasıdır. Yine fantastik yönlerine dikkat çekilen *Billur Köşk* romanında Nezihe Muhiddin, Cumhuriyet'in ilk yıllarında İzmir'in bir köyünde sanayileşmenin beraberinde getirdiği değişimi ele almıştır.

Kitapta hayat hikâyesine en fazla yer verilen Vedide Baha Pars, iki başlık altında ele alınmıştır. **Asuman Gürman Şahin** “İzmir’de Örnek Bir Eğitimci: Vedide Baha Pars’ın Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri”, **Şerife Çağın** ise “Vedide Baha Pars’ın Süreli Yayınlardaki Yazıları” başlıklı yazılarıyla Vedide Baha’nın hem hayat hikâyesini hem de eserlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuşlardır. Bu yazılardan Atatürk’ün yakın arkadaşlarından, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kurucularından ve önemli eğitimcilerden biri olan Hakkı Baha Pars’ın kızı Vedide Baha’nın, İzmir Kız Lisesi Müdürü olduğu dönemde İzmir Halkevi Başkanlığı’na seçildiğini ve İzmir Halkevi’nin yayın organı olan *Fikirler* dergisini, 1947-1950 yılları arasında çıkardığını öğreniriz. Ayrıca Vedide Baha 1952’de, Türkiye’de bir yükseköğretim kurumunu idare eden ilk kadın müdür olarak Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğüne atanmıştır. Milli Mücadele’de aktif rol almış, aynı zamanda dinî yönü kuvvetli, kültürlü bir ailede yetişmiş olan Vedide Baha’nın milli değerleri daima ön plânda tuttuğu, ideal, aynı zamanda lider bir eğitimci profili çizdiği belirtilmektedir. O, öğrenci odaklı idareciliği, liderlik vasfı, hitabet gücü, öğretmenlik ve idarecilikte gösterdiği başarılar ve fedakârlıklarla gerçekten de örnek bir hayat olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazete, dergi sayfalarında unutulmuş bir isim olan Vedide Baha İzmir’de, gerek müdürlük yaptığı okullarda örnek bir şahsiyet olarak gerekse eğitimi psikoloji ve sosyoloji gibi diğer alanlarla birleştiren ve özellikle ünite, müfredat, ders plânı, sınıfta uygulanan testlerle ilgili kaleme aldığı yazılarıyla mutlaka eğitim tarihimizde yerini almalıdır.

* * *

Görüldüğü gibi bu kitapta üzerinde durulan kadınlar basın, siyaset, edebiyat, eğitim, sağlık gibi pek çok alanda, sosyal yardım kuruluşlarında aktif olarak yer alarak İzmir’in demokratikleşmesinde önemli katkıda bulunmuşlardır. Selanik ve İstanbul basınına yakından takip ederler, iyi derecede yabancı dil bilirler ve basın dünyasında var olmaya çalışırlar. Kurdukları veya üyesi oldukları dernekler, çoğunun belli amaçlar için bir araya geldiklerini göstermektedir. Mesela 1909’da İzmirli kadınlara bıçkı dikiş eğitimi vermek maksadıyla kurulan ve kız çocuklarının geleceğini dert edinen dernek bunlardan biridir. 1923’te Cevriye İsmail tarafından kurulan Yardımcı Hemşireler Cemiyeti ise daha fazla ses getiren bir dernek faaliyetidir. İzmir Türk Ocağı’nda faaliyet gösteren cemiyet fakir, kimsesiz ve yardıma muhtaç kız çocuklarını ve kadınları korumayı, onlara yardım etmeyi ve onların barınma,

yemek, eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemeyi amaçlamıştır. Cevriye İsmail, Evliyazade Makbule, Nezihe Muhittin, Hasene Nalan, Benal Nevzat, Şadiye Süleyman, Şadiye Cevdet, Nuriye Rifat, Nerime Süleyman gibi İzmir'in önde gelen pek çok kadının bir araya getirmiş ve İzmir'de bir kadın hareketini başlatmıştır. Tabii gazete ve dergi sayfalarında kalmış daha pek çok isim, pek çok eser vardır. Bunlar üzerine yapılacak çalışmalar, İzmir'in siyaset ve kültür hayatında kadınların önemini daha çok aydınlatacak ve şehrin kimliğini zenginleştirecektir.

Kuşkusuz her biri ayrı bir mesai gerektiren bu çalışmalar ancak böylesine güçlü bir ekiple ortaya çıkabilirdi. Öncelikle çalışmalarıyla ve hocalığıyla her zaman olduğu gibi bu çalışmada da büyük desteğini gördüğümüz Prof. Dr. Ö. Faruk Huyugüzel'e diğer arkadaşlarım adına öğrencileri olarak minnettarlığımızı bildirmek isterim. Hocamız sadece bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olmakla kalmamış, aynı zamanda çalışmanın bütün aşamasında gazete ve dergi taramaları sırasında tespit ettiği malzemeyi bizlerle cömertçe paylaşmış ve her bir yazıyı eleştirel bir gözle okuma zahmetinde bulunmuştur. Hem Ege Üniversitesi'nde yürüttüğüm "İzmir'in Öncü Kadın Yazarları" başlıklı araştırma projesine araştırmacı olarak katılan hem de bu kitaba bölüm yazarı olarak katkı sunan meslektaşlarım Prof. Dr. Yasemin Mumcu, Doç. Dr. Sabahattin Çağın, Doç. Dr. Özlem Nemutlu, Doç. Dr. H. Harika Durgun, Öğr. Gör. Dr. Asuman Gürman Şahin, Dr. Fatih Alper Taşbaş, Dr. Burcu Uşaklı Sandal, Öğr. Gör. Burcu Çakın Erdağ ve Arş. Gör. Dilek Yardım'a ayrı ayrı teşekkür ederim. Sürekli bilgi alışverişinde bulunduğumuz bu keyifli ve uyumlu ekip çalışması eminim her birimize zenginlik katmıştır.

Elbette böyle eserlerin ortaya çıkmasında çalıştığımız kurumların desteği çok önemlidir. Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin aktif olmasını önemseyen ve her türlü katkısı sunan rektörümüz Prof. Dr. Necdet Budak'a, gerek sempozyum ve proje aşamasında gerekse bu çalışmaların kitaplaşmasında bizi sürekli teşvik eden rektör yardımcımız Prof. Dr. Mehmet Ersan'a çok teşekkür ederim. Ayrıca matbaa kısmında büyük bir özveriyle çalışan Leyla Durukan'a çalışmanın kitaplaşma sürecinde gösterdiği titizlik ve güler yüzü için memnuniyetimi bildirmek isterim.

Her şeyden önce tarihimize, güzel İzmirimize cesur girişimleriyle, çalışmalarıyla hizmet etmiş olan bu mücadeleci kadınların gençlerimize, özellikle genç kızlarımıza cesaret vermesini ve bizim duyduğumuz heyecanı onların da duymasını dileriz.

Bornova 2021

Şerife ÇAĞIN